

RESUMÉ

Unge oplevelse af uddannelsesvalg og vejledning i 9. klasse

Unge vej mod ungdomsuddannelse

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) sætter i denne rapport fokus på unge i 9. classes oplevelser i forbindelse med deres valg af ungdomsuddannelse, herunder hvordan de oplever, at forskellige vejledningsindsatser kan hjælpe dem til at håndtere valgprocessen.

Relevans og målgruppe

EVA igangsatte i 2016 undersøgelsen Unge veje mod ungdomsuddannelse, der følger en årgang af unge, fra de går i 8. klasse, og fire år frem. Undersøgelsen har vist, at næsten halvdelen af de unge allerede i 8. klasse synes, det er et stort pres at skulle vælge, hvad de skal efter skolen, og mange – næsten en ud af fire – oplever, at de ikke får nok hjælp til at træffe deres uddannelsesvalg. Samtidig oplever de unge uklarehed med hensyn til uddannelsesparathedsvurderingerne, og mange af de unge, som erklæres ikke-parate, oplever at stå alene med deres udfordringer (EVA, 2017).

På den baggrund er det relevant, at vi får en dybere forståelse af de unges syn på uddannelsesvalget og ikke mindst den hjælp og vejledning, de får undervejs. Denne undersøgelse giver derfor en stemme til de unge og lader dem fortælle om deres blik på uddannelsesvalget og vejledningen.

Rapporten henvender sig bredt til beslutningstagere på grundskoleområdet samt lærere og vejledere i udskolingen.

Datagrundlag

Rapporten tager afsæt i kvalitative interviews med 46 unge i 9. klasse. De unge er rekrutteret fra ti folkeskoler i 2016, hvor de er blevet udvalgt på baggrund af spredning med hensyn til kriterierne elevgrundlag og overgangsfrekvens til ungdomsuddannelser. De unge udgør et kvalitativt panel, som blev interviewet første gang i marts 2016. Interviewene, der ligger til grund for denne rapport, er gennemført i november og december 2017. De unge er på dette tidspunkt i gang med første halvår af 9. klasse, og de har endnu ikke modtaget deres endelige uddannelsesparathedsvurdering.

Fakta om EVA's undersøgelse af de unges vej mod ungdomsuddannelse

Denne rapport er en del af en større undersøgelse, hvor EVA gennem fire år følger en årgang af unge, fra de går i 8. klasse. Undersøgelsen skal skabe en dybere forståelse for, hvad der har betydning for de unges valgproces og overgang til ungdomsuddannelse, og give viden om betydningen af de rammer og indsatser, der tilbydes i skoler, på uddannelsesinstitutioner og i vejledningssystemet.

Rapporten er den tredje udgivelse i rækken. De øvrige udgivelser kan hentes på følgende link:
<https://www.eva.dk/grundskole/uddannelsesvalg-8-klasse>.

Resultater

I det følgende præsenterer vi undersøgelsens hovedresultater.

Uddannelsesvalget er forbundet med pres

Undersøgelsen viser, at valget af ungdomsuddannelse opleves som et stort og vigtigt valg for alle unge. De unge tager uddannelsesvalget meget seriøst, og de er fokuserede på, at projekt uddannelse skal lykkes. Det skyldes ikke mindst en oplevelse af, at de med dette valg – for første gang – skal træffe et selvstændigt valg, der har afgørende betydning for resten af deres liv.

Stort set alle de unge i undersøgelsen taler om, at uddannelsesvalget er forbundet med en form for pres, men det er meget forskelligt, hvad de unge forstår som pres, og i hvilken udstrækning det påvirker deres valgproces.

Samlet set viser undersøgelsen, at man kan tale om fem forskellige faktorer, der skaber oplevelser af pres hos de unge, uanset køn, karakterniveau, eller om de unge er blevet erklæret uddannelsesparate. Faktorerne optræder i mange forskellige kombinationer hos de interviewede unge. Unge, der føler sig pressede af enkelte faktorer, føler sig ikke nødvendigvis tyngt af uddannelsesvalget, mens der for unge, der er presset af flere faktorer og/eller oplever at stå alene med deres oplevelser, kan være tale om så stort et pres, at de ikke oplever at kunne håndtere det.

De fem faktorer er:

- **Ikke at vide, hvad man vil:** De unge oplever det generelt som et pres, at de står over for deres første store selvstændige valg. Og særligt de unge, der ikke ved, hvilken ungdomsuddannelse de skal vælge, oplever et stort pres. De unge oplever desuden, at de skal træffe uddannelsesvalget på baggrund af interesser, og dette skaber også en oplevelse af pres hos mange unge. Enten fordi de ikke ser en kobling mellem deres interesser og en ungdomsuddannelse, eller fordi de er bekymrede for, at deres interesser vil ændre sig, og at de dermed vil fortryde deres valg.
- **At vælge rigtigt første gang:** Det er et udbredt perspektiv, at de unge presses af en frygt for at vælge forkert. Frygten skyldes ikke mindst de unges oplevelse af et komplekst uddannelsessystem, hvor de har svært ved at forstå regler og rammer, ikke mindst i relation til omvalg og videre uddannelsesmuligheder. Alene af den årsag bliver det afgørende at træffe det rigtige valg.
- **Forældrenes forventninger:** Nogle unge oplever forældres eksplicitte eller implicitte forventninger som et pres. De unge oplever hovedsageligt, at deres forældre forventer, at de får høje karakterer eller vælger en gymnasial ungdomsuddannelse.
- **Karakterkrav:** Karakterer presser de unge på forskellige måder. Både adgangskravene på ungdomsuddannelserne og tanker om det faglige niveau på ungdomsuddannelser og videregående uddannelser kan opleves som et pres af de unge.
- **Uddannelsesparathed:** Det er en udbredt oplevelse blandt de unge, at uddannelsesparathedsvurderingen giver anledning til bekymring, da den har direkte indflydelse på deres adgang til de

forskellige ungdomsuddannelser. Desuden kan en vurdering som ikke-uddannelsesparat og uklarheder i den forbindelse presse de unge, fx fordi de unge ikke kender til begrundelserne for vurderingen og ikke ved, hvilke områder de skal arbejde med for at blive vurderet uddannelsesparate.

De unge oplever, at vejledningen kan hjælpe dem

Samlet set oplever de unge, der er pressede over uddannelsesvalget, et stort behov for hjælp i deres valgproces. Og både disse unge og de unge, der er mindre bekymrede for valget, oplever, at de gængse vejledningsmæssige redskaber gør en forskel. Undersøgelsen peger imidlertid på, at det er afgørende, at vejledningsaktiviteterne rammesættes, og at formålene med aktiviteterne er tydelige for de unge, hvis vejledningen skal gøre en forskel.

Kollektiv vejledning giver overblik over uddannelsesmuligheder

Undersøgelsen viser, at kollektiv vejledning kan give de unge et godt overblik over forskellige uddannelsesmuligheder. Tid i klassen til at orientere sig på uddannelsesguiden.dk og til fx at bruge værktøjet Jobkompasset opleves som et positivt element i den kollektive vejledning. Flere unge fremhæver desuden, at det fungerer godt, når den fælles orientering i klassen bliver efterfulgt af mulighed for, at de unge hver især kan fortælle, hvad de har gjort sig af foreløbige tanker om valg af ungdomsuddannelse. Der er et potentiale i at udbrede denne form for praksis og skabe rum for, at de unge kan dele deres idéer til og tanker om valg af ungdomsuddannelse med hinanden som en del af den kollektive vejledning.

Generelt behov for individuel vejledning

De unge i undersøgelsen italesætter stort set alle et behov for at have adgang til individuelle samtaler om uddannelse i skoler regi. Individuel vejledning opleves af de unge som det sted, hvor de har mulighed for at dele nogle personlige overvejelser og få konkrete råd om, hvordan netop de kan navigere i valgprocessen. Samtidig giver individuel vejledning mulighed for, at den enkelte unge har en dialog med vejlederen om den unges uddannelsesparathedsvurdering, og hvad det indebærer. Både uddannelsesparate og ikke-uddannelsesparate efterspørger individuel vejledning. Mens ikke-uddannelsesparate unge har ret til individuel vejledning, oplever også mange uddannelsesparate unge et behov for at tale med en vejleder – eller en lærer – om, hvad der interesserer dem, og hvilke mulige veje der kan være for dem efter grundskolen. De oplever, at sådanne samtaler støtter dem i valgprocessen og hjælper dem til ikke blot at være uddannelsesparate, men også valgparate.

Brobygning giver et konkret billede af virkeligheden

Undersøgelsen viser, at mange af de unge oplever brobygning som en hjælp til at få erfaringer med en bestemt ungdomsuddannelse og det tilhørende studiemiljø, og at brobygning herigennem hjælper de unge til at træffe et uddannelsesvalg. Brobygning giver de unge en fysisk oplevelse af et sted, som gør det muligt for dem at få et billede af ungdomsuddannelsen, og giver et indtryk af stemningen på uddannelsesinstitutionen. De unges motivation for en ungdomsuddannelse kan styrkes, når de får sat konkrete billeder på, hvordan hverdagen ser ud på en ungdomsuddannelse. Brobygning kan dermed være med til at bekræfte eller udfordre de unges forestillinger om ungdomsuddannelser.

Praktik giver de unge forsmag på jobfunktioner og miljø

Undersøgelsen viser, at de unge, der kommer i praktik, er meget glade for muligheden for praktik og beskriver, hvordan et praktikforløb hjælper dem til at bekræfte eller udfordre tanker om et fremtidigt job ved at give dem en forsmag på indholdet af en arbejdsdag. De unge oplever, at de praktiske erfaringer har stor værdi, da de giver inputs til deres refleksioner over, hvad de interesserer sig

for, og hvad de er gode til. Af de interviewede unges fortællinger fremgår det dog, at praktik ofte er en vejledningsaktivitet, der sker på de unges eget initiativ. De unge beskriver praktik som en frivillig og individuelt tilrettelagt praksis, som den enkelte unge aktivt selv skal opsøge og planlægge, hvis han eller hun ønsker det. Det betyder, at det langtfra er alle unge, der deltager i praktikforløb.

Fire råd til lærere og vejledere

Hvordan kan lærere, vejledere og skoleledere understøtte de unge i forbindelse med overgangen mellem grundskole og ungdomsuddannelse? Her følger fire gode råd, der tager afsæt i rapportens analyser og eksisterende litteratur.

Få mere viden om, hvordan de unge oplever uddannelsesvalget

De unge oplever og håndterer valget af ungdomsuddannelse forskelligt. For nogle unge er valget uproblematisk, mens andre unge føler sig meget pressede over det. Vær opmærksom på, hvordan de unge oplever valget, og om der er noget, der gør dem usikre. Det gør det nemmere at målrette aktiviteter mod deres behov.

Tal med alle unge om deres uddannelsesparathedsvurdering

Uddannelsesparathedsvurderingen har stor betydning for, hvilke uddannelsesmuligheder den enkelte unge har, men også for den unges selvbillede. Sæt tid af til at tale med bådeparate og ikke-parate om deres vurdering, så de unge forstår, hvad vurderingen betyder, og hvad der er lagt til grund for den. For ikke-parate elever er det afgørende at være meget tydelig med hensyn til, hvad de unge skal arbejde med, og hvad skolen vil gøre for at hjælpe, så vurderingen opfattes konstruktiv og bliver handlingsanvisende.

Fortæl de unge, hvad de kan bruge praktik, brobygning og andre vejledningsaktiviteter til

De unge skal kende til formålet med de enkelte vejledningsaktiviteter som fx brobygning og praktik, så de kan se, hvad de får ud af dem, og hvorfor de bør gøre brug af dem. Som vejleder er det vigtigt, at du er meget omhyggelig med at sætte ord på, hvorfor de unge skal deltage i den pågældende vejledningsaktivitet, og hvad de helt konkret får ud af det. Husk også at samle op sammen med de unge bagefter, og hjælp dem med at reflektere over, hvad de fik ud af deres forløb.

Giv de unge mulighed for at bruge hinanden

De unge oplever det som meget givende, når de deler deres overvejelser og tanker om, hvad de vil, med hinanden, så de får et forum, hvor de kan spejle sig i hinanden, og ikke skal stå alene med deres tvivl og bekymringer. Overvej, i hvilke fora I kan samle de unge og give dem mulighed for et fælles refleksionsrum – fx i den kollektive vejledning eller gruppevejledningen.